

PO BABIČCE KLOKOČÍ ANEB RŮŽENEC JAKO VÝROBNÍ ARTIKL

Tereza PRUCHOVÁ

Řemeslo rozárnické se řadí do skupiny řemesel výroby poutního zboží, kam patří také perníkářství, voskařství, tiskařství, řezbářství, soustružnictví spojené s výrobou hraček, kudlařství a prstýnkářství. Tato řemesla se v Příbrami začala rozvíjet po roce 1647, kdy byla dne 24. srpna Svatá Hora úředně předána jezuitům z Březnice. Dva kněží z Březnice byli také pověřeni duchovní službou. Pořádáním velkolepých slavností, kázání a biblických her brzy učinili ze Svaté Hory nejznámější poutní místo v Čechách (obr. 1). Roku 1658 zahájili rozsáhlou přestavbu kaple v rozlehlý a výstavný kostel, jehož věhlas vyvrcholil dne 22. června 1732 korunovací mariánské sošky. Slavnost trvala osm dní a denně se odsloužilo až sedmdesát mší. Podle dobových pramenů navštívilo Svatou Horu v období let 1649–1679 1 133 procesí a skoro dva miliony poutníků. Proslulost Svaté Hory zvyšovaly také návštěvy osobností, jako byli pražský arcibiskup kardinál Arnošt Vojtěch hrabě Harrach, nejvyšší purkrabí Bernard Ignác hrabě z Martinic nebo císař Leopold I.¹⁾

Jako všechna poutní místa s větší frekvencí návštěvníků měla i Svatá Hora vytvořeno zázemí služeb. Hostinští a výčepníci poskytovali poutníkům ubytování. Rozvíjela se také síť obchodů s upomínkovými předměty a dalším sortimentem. Na Svaté Hoře prodávaly ženy už od 17. století písničky, obrázky, srdíčka, svíčky a hlavně růžence (pátěrky, rosaria). Zřejmě první známou prodavačkou poutního zboží na Svaté Hoře byla Dorota Havránková, vdova po svatohorském poustevníkovi Janu Havránkovi.²⁾ Prodávala svíce, růžence, obrázky a další. Zemřela 13. dubna 1663. V roce

1) Josef KOPEČEK, *Svatá Hora*, Kostelní Vydří 2006, s. 16, 22, 34.

2) Nebyl poustevníkem v původním smyslu slova, ale zřejmě šlo o tradiční název jeho funkce – tzv. poustevna byla jedním z objektů na Svaté Hoře. Úkolem poustevníka bylo pečovat o kapli.

1666 se provinciál P. Daniel Krupský písemně zavázal, že jezuité nebudou na pozemcích Svaté Hory zřizovat šenkovní a obchodní domy. A očekávali, že měšťané se tím budou řídit také. Chtěli tak ochránit poutní místo před hlukem a křikem. Zpočátku i měšťané zachovávali tuto úmluvu a obchod s poutním zbožím prováděli ve městě. Postupně však někteří prodavači zkusili prodávat své zboží přímo na Svaté Hoře, a to i o nedělích a svátcích.³⁾ Toto jednání vedlo ke sporům mezi měšťany a správou Svaté Hory. Tyto spory nakonec řešil městský magistrát. V 18. století zřídila obec čtyři krámky, které pronajímala jednotlivcům.⁴⁾ V roce 1844 byly dřevěné krámy nahrazeny zděnými. Prodej poutního zboží se přihlašoval jako živnost na Okresním úřadě v Příbrami a byl převážně ženskou záležitostí (obr. 2).⁵⁾

Pod pojmem růženec se rozumí buď samotná modlitba, nebo pomůcka k modlení. Původ názvu růženec není zcela jasný. Josef Foltynovský hledal původ tohoto pojmenování ve 13. století, kdy se jakýsi cisterciák často modlil 50 Zdravasů a jednou měl vidění, v němž spatřil tyto Zdravasy, jak zdobí hlavu Panny Marie jako nádherný věnec z růžových květů. Dominikáni a další řády pořádaly od 15. století růžencová bratrstva se společným odříkáváním růžence, jehož název odvozovaly od mystického označení Panny Marie – *rosa mystica*. Cyklus modliteb se odměřoval podle počtu kuliček (zrn) navlečených na šňůrku. Rozlišoval se růženec velký („mužský“) a malý. Velký růženec obsahuje 150 menších zrn pro modlitbu Zdravas Maria, prostřídávaných v pravidelných intervalech dekad většimi zrny pro modlitbu Otčenáš. Malý růženec se skládá pouze z pěti dekad. V roce 1573 potvrdil papež náboženským konfraternitám pořádání růžencové slavnosti. Konala se vždy o první říjnové neděli jako upomínka na bitvu u Lepanta. Od roku 1716 se stala obecným církevním svátkem.⁶⁾ Růžencová slavnost se jako námět objevila v díle renesančního malíře Albrechta Dürera, jehož stejnojmenný obraz je uložen ve sbírkách Národní galerie v Praze.

Modlitba růžence má původ v žalmech. Poustevníci a řeholníci se často modlili žalmy a v jejich společenství se každý zavázal alespoň jednou týdně se pomodlit nad všemi 150 žalmy. Časem se vžilo, že se ke každému žalmu

3) František Xaver HOLAS, *Dějiny poutního místa mariánského Svaté Hory u Příbramě*, Příbram 1929, s. 160.

4) Drahomíra DAŇKOVSKÁ, *Domácká výroba poutního zboží*, in: Podbrdsko 2, 1995, s. 82–87.

5) Státní okresní archiv Příbram (dále jen SOkA Příbram), fond Archiv města Příbramě (dále AM PB), S, inv. č. 2459, č. kn. 1817, Pamětní kniha horního města Příbramě roku 1922 založená, s. 65, 242–244.

6) Josef PETRÁŇ, *Dějiny hmotné kultury II.*, Praha 1997, s. 650.

přidávalo jedno tajemství z Ježíšova života, a tak vznikl soubor 150 tajemství k jednotlivým žalmům. Někteří bratři neuměli číst, proto se časem vyvinul zvyk modlit se místo 150 žalmů 150 „otčenášů“ a „zdravasů“; tato modlitba se prokládala velebením Nejsvětější Trojice ve zvolání: „*Sláva Otci...*“. Později se počet tajemství snížil na patnáct, takže bylo možné se je naučit nazpaměť.⁷⁾ Modlitba růžence vypadá takto:

a. Zahájení znamením kříže:

Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Amen.

b. Úvodní modlitba – Apoštolské vyznání víry:

*Věřím v Boha,
Otce všemohoucího,
Stvořitele nebe i země.
I v Ježíše Krista,
Syna jeho Jediného,
Pána našeho;
jenž se počal z Ducha svatého,
narodil se z Marie Panny,
trpěl pod Ponciem Pilátem,
ukřížován umřel i pohřben jest;
sestoupil do pekel,
třetího dne vstal z mrtvých;
vstoupil na nebesa,
sedí po pravici Boha,
Otce všemohoucího;
odtud přijde soudit živé i mrtvé.
Věřím v Ducha Svatého, svatou církev obecnou, společenství svatých,
odpuštění hříchů, vzkříšení těla a život věčný. Amen.*

c. Následuje Modlitba Páně:

*Otče náš, jenž jsi na nebesích,
posvěť se jméno tvé.
Přijď království tvé.
Buď vůle tvá jako v nebi, tak i na zemi.
Chléb náš vezdejší dej nám dnes.*

7) *Maria – matka Ježíše Krista* [online]. Dostupné z URL: <<http://www.maria.cz/Modlitba/Jak-se-modlit-ruzenec>>, [cit. 21.10. 2011].

*A odpusť nám naše viny,
jako i my odpouštíme našim viníkům.
A neuved' nás v pokušení,
ale zbav nás od zlého.
Amen.*

d. Následuje třikrát Pozdravení andělské. Při prvním „Zdrávas, Maria“ se vkládá za jméno *Ježíš* slova: v kterého věříme
při druhém: v kterého doufáme
při třetím: kterého nade všechno milujeme:

*Zdrávas, Maria, milosti plná, Pán s tebou; požehnaná ty mezi ženami
a požehnaný plod života tvého, Ježíš.
Svatá Maria, Matko Boží, pros za nás hříšné nyní i v hodinu smrti
naší. Amen.*

e. Následuje Chvála Nejsvětější Trojice:

*Sláva Otci i Synu i Duchu svatému,
jako byla na počátku, i nyní, i vždycky
a na věky věků.
Amen.*

f. *Otče náš, jenž jsi na nebesích,
posvěť se jméno tvé.
Přijď království tvé.
Bud' vůle tvá jako v nebi, tak i na zemi.
Chléb náš vezdejší dej nám dnes.
A odpusť nám naše viny,
jako i my odpouštíme našim viníkům.
A neuved' nás v pokušení,
ale zbav nás od zlého.
Amen.*

g. Následuje desetkrát Pozdravení andělské. Za jméno *Ježíš* se vkládají slova tajemství, růženec má čtyři části – růženec radostný, bolestný, slavný a růženec světla (o tuto část růženec rozšířil papež Jan Pavel II.).

Radostný růženec

*Ježíš, kterého jsi z Ducha svatého počala
Ježíš, s kterým jsi Alžbětu navštívila
Ježíš, kterého jsi v Betlémě porodila*

*Ježíš, kterého jsi v chrámě obětovala
Ježíš, kterého jsi v chrámě našla*

Bolestný růženec

*Ježíš, který se pro nás krví potil
Ježíš, který byl pro nás bičován
Ježíš, který byl pro nás trním korunován
Ježíš, který pro nás nesl těžký kříž
Ježíš, který byl pro nás ukřižován*

Slavný růženec

*Ježíš, který z mrtvých vstal
Ježíš, který na nebe vstoupil
Ježíš, který Ducha svatého seslal
Ježíš, který tě, Panno, do nebe vzal
Ježíš, který tě v nebi korunoval*

Růženec světla

*Ježíš, který byl pokřtěn v Jordánu
Ježíš, který zjevil v Káně svou božskou moc
Ježíš, který hlásal Boží království a vyzýval k pokání
Ježíš, který na hoře proměnění zjevil svou slávu
Ježíš, který ustanovil Eucharistii*

h. Po desátém „zdrávasu“ následuje jednou Chvála Nejsvětější Trojice:
„Sláva Otci...“

i. V dalším desátku (začíná opět modlitbou Páně „Otče náš“ a do „Zdrávasů“ se vkládá za jméno *Ježíš* další tajemství...).

j. Modlitbu růžence zakončuje modlitba Zdrávas, Královno:

*Zdrávas, Královno, matko milosrdenství,
živote, sladkosti a naděje naše, buď zdráva!
K tobě voláme, vyhnaní synové Evy,
k tobě vzdycháme, lkající a plačící
v tomto slzavém údolí.
A proto, orodovnice naše,
obrat k nám své milosrdné oči
a Ježíše, požehnaný plod života svého,*

*nám po tomto putování ukaž,
ó milostivá,
ó přívětivá,
ó přesladká, Panno Maria!
Oroduj za nás, královno posvátného růžence,
aby nám Kristus dal účast na svých zaslíbeních.*

k. *Bože, tvůj jednorozenný Syn nám svým životem, smrtí a zmrtvýchvstáním získal věčnou spásu. Dej nám, prosíme, když v posvátném růženci blahoslavené Panny Marie o těchto tajemstvích rozjímáme, ať také podle nich žijeme a dosáhneme toho, co slibují. Skrze Krista, našeho Pána. Amen.*

Korálky růžence se vytvářely z široké palety materiálů – ze dřeva, kostí, skla, drcených květín, polodrahokamů (achát, jantar, nebo jaspis) nebo ze vzácných materiálů, jako je korál, křišťál, pozlacené stříbro a zlato.

Nejčastěji se růžence vyráběly z klokočí, semen klokoče zpeřeného (*Staphylea pinnata* obr. 3–4). Tento keř roste ve světlých lesích střední a jižní Evropy a přes Balkán zasahuje až na Kavkaz. Dorůstá výšky 1,5–5 metrů. Kvete v květnu zvonkovitými, bílými, vonnými květy v malých převislých hroznech. Rozmnožuje se semeny o velikosti hrachu, která jsou hnědá, lesklá a velmi tvrdá. Je nenáročný a dobře snáší sucho. Vědecký název rodu je odvozen od řeckého stafylé – hrozen, protože plody i květy jsou uspořádány v hroznu. České slovo klokoč se odvozuje od slova klokotati, protože zralé tobolekly chřestí – klokotají. Kromě růženců se z něj vyráběla i lidová bižuterie. Dřevo se cení v řezbářství. Klokoč zpeřený se záměrně pěstuje od konce 16. století.⁸⁾ Nabízí se otázka, proč bylo zrovna klokočí tak oblíbené mezi výrobci růženců. Vysvětlením by mohla být víra v jeho magické účinky. Plody se doporučovalo sbírat na sv. Michala – 29. září, mají prý pak čarovnou moc. Kdo je nosí, tomu přinášejí štěstí, ochraňují od nemoci, rozmnožují majetek a chrání věrnost manžela či manželky. Čarovnou moc má též klokočová hůl, která chrání před urknutím a nadpřirozenými bytostmi. Zkracuje vzdálenosti, kdo ji nosí, toho nohy nebolí a blesk do něho neuhodí.

Klokočí se také doporučovalo užívat jako lék proti moru. Svědectví o tom podal kněz Jáchym, který působil jako preceptor u Hanuše, hraběte z Hardeku na Opočně. Hrabě z Hardeku na svém dvoře zaměstnával ovčáka, který vlastnil lékařské knihy a na smrtelné posteli je hraběti odkázal. Prosil

8) Petr PASEČNÝ, *Listnaté dřeviny na zahradě*, Praha 2007, s. 131.

ho, aby si těchto knih vážil, že takové podobné nikde jinde nenajde. Když pak i pan Hanuš umíral, odkázal tyto knihy knězi Jáchymovi. Klokočí je v nich připisována uzdravující moc: „*Nejprve toto dřevo aneb strom klokočový má v sobě jádra, kteréž mají o sobě tuto moc. Když jest mor, aby těch jader usušil a prášku z nich nadělal a každé ráno usušil topinku a vinným octem ji polejíc tím práškem posypal, ráno sněd kousek a octem zapil. I na noc budeš to moci konati, když budeš chtít lehnouti. To povídám: by měl v sobě třebas 50 bolestí vnitř, rozplynou se a zadkem vyjdou. A jestliže by se buď hlíza aneb pryskejř zevnitř vyvrhl, tehdy usuš topinku, octem ji polej a tím práškem klokočovým posyp, přivaž na bolest a nech do třetího dne, tehdy se seberou a vytekou a sami se prondají a zhojí se s pomocí boží.*

*Potom i měšečky, v kterých ty jádra bejavají klokočový, usušice je nadělej z nich prášku; ráno i večer kouřiti můžeš v pokoji, i kde líháš, od zlého povětří z božskou pomocí nakažen nebudeš. Při tom také můžeš každý den snísti těch jader klokočových, kolik se líbí v nakaženém povětří.*⁹⁾

Klokočí v okolí města Příbram nerostlo a jeho dovážení by se finančně nevyplácelo, proto rozárnici hledali jiný materiál pro výrobu. Jejich volba padla na hruškové dřevo.

Jako první rozárnice se ve městě Příbrami připomíná Anna Prayerová, ale zřejmě nešlo ještě o výrobu růženců, pouze o prodej cizích výrobků. Rozárníkem v pravém slova smyslu (tedy výrobcem) se stal Antonín Pik z hornorakouského Welsu, který v roce 1712 vykonal přísahu věrnosti a zavázal se do šesti neděl složit accident, tj. poplatek za udělení práva, 7 zlatých 50 krejcarů. Zaručili se za něj Jiří Krbec a Jakub Kapoun.¹⁰⁾ Druhým rozárníkem, který vyráběl růžence, byl Lukáš Wollenfels. Dne 31. března 1724 vykonal před městskou radou přísahu věrnosti a bylo mu uděleno měšťanské právo. Objevily se však pochybnosti o jeho původu, protože zástupci města mu toto právo udělili s výhradou, že do roka musí prokázat „*odkud mateř jeho rodilá byla, též že pravým člověčenstvím poddána není a nebyla*“. Pokud by tento požadavek nesplnil, udělené právo by ztratilo platnost. Zaručili se za něj Tomáš Kadeřávek a Ludvík Rejl. V listopadu téhož roku povolila městská rada Lukáši Wollenfelsovi „*intabulirovat*“ (zapsat) smlouvu na koupi domku.¹¹⁾

9) Václav SCHULZ, *Příspěvky k dějinám moru v zemích českých z let 1531–1746*, in: Historický archiv 20, 1901, č. 97, s. 94–95.

10) SOKA Příbram, fond AM PB, MM, inv. č. 55, č. kn. 41, Radní protokol 1712–1714, s. 24.

11) SOKA Příbram, fond AM PB, MM, inv. č. 69, č. kn. 55, Radní protokol 1724–1727, fol. 1r, s. 4., 180v, s. 363.

Postupně přibývalo i domácích učedníků a v roce 1751 požádali rozárníci městskou radu, aby byl ustanoven počet mistrů a byly určeny poplatky za mistrovství a daně. Byla vytvořena komise, která rozárníkům poradila, aby se přičlenili k některému městskému cechu, tak došlo v roce 1762 k jejich přivtělení k cechu zedníků, kameníků a tesařů.¹²⁾ Dne 16. srpna 1762 se konala generální schůze cechu zednického, tesařského a kamenického. Před jeho představené předstoupili rozárníční mistři Lukáš Wollenfels, František Vintř, Antonín Pik, František Dvořáček, Jan Pik, vdova Klaudiová, Karel Wollenfels, Filip Grafneter (jinde též Krafneter nebo Graffneter) a Jan Turek. Žádali o přijetí a přivtělení do cechu, protože ve městě Příbrami je jich pouze malý počet a svůj cech nemají. Zavázali se dodržovat cechovní artikule, dbát o rozkvět cechovní pokladny a vůbec celého cechu. Přivtělení k cechu bylo všemi schváleno a byly dohodnuty i určité povinnosti. Rozárníční mistři museli složit 36 zlatých do matky pokladnice, což hned učinili. Každý, kdo by se chtěl stát mistrem, je povinen složit 12 kop grošů, 2 libry vosku a vystrojit mistrovskou svačinu. Mistrovský synek zaplatí za mistrovství 6 zlatých, 2 libry vosku a též vystrojí svačinu. Polovinu peněz musí složit okamžitě. Při generální schůzce složí každý mistr do cechovní pokladnice „kvartální peníz“ ve výši 21 krejcarů. Rozárnický tovaryš měl každý týden vložit do pokladnice 1 krejcar a pokud by od svého mistra odešel mimo stanovenou dobu, byl mistr pověřen tyto peníze zadržet. V případě učedníků cizí uchazeč složí 5 kop grošů a 2 libry vosku, polovinu okamžitě a zbytek při ukončení učení. Mistrovský synek vstupující do učení zaplatil 3 kopy grošů a 2 libry vosku za stejných podmínek jako cizí uchazeč.¹³⁾

Podle cechovních artikulí, které slíbili dodržovat, byli všichni tovaryši povinni pravidelně se účastnit mší a kázání v kostele a v čase velikonoce vykonat svatou zpověď s přijímáním. Rovněž se měli účastnit všech procesí a slavností k uctění Panny Marie. Tomu, kdo by svou povinnost zanedbal, hrozila pokuta odvedení dvou liber vosku do tovaryšské pokladny. Podle artikulu o poctivosti a uctivosti měl každý tovaryš ctít světskou i církevní vrchnost i členy svého cechu, stejně jako prokazovat úctu i příslušníkům ostatních cechů. Na pravidelné pořádky byli tovaryši povinni přijít v určenou hodinu a v dobrém stavu. Tovaryš, který by přišel opilý nebo si

12) SOkA Příbram, fond AM PB, MM, inv. č. 73, č. kn. 59, Radní protokol právní 1749–1758, fol. 60.

13) SOkA Příbram, fond Cech rozárníků Příbram, inv. č. 4, č. kn. 1, Kniha mistrů, tovaryšů a učedníků 1762–1844, nestr.

dovolil odejít ze schůzky, dokud nebyla uzavřena pokladna, bez náležité omluvy, měl odevzdat pokutu ve výši jedné libry vosku. Nepřítomnost na schůzce bez omluvy se trestala složením 30 krejcarů do tovaryšské pokladnice. Tovaryšské artikule také všem zakazovaly zpívání neslušných písní, užívání nadávek, vyvolávání hádek a zlořečení. Pokud by tovaryš jiného tovaryše zbil nebo jinak pohaněl, měl být potrestán, případně podle usnesení cechovních inspektorů a mistrů vyloučen z cechu. Rovněž toulání a navštěvování „nepořádných“ šenkovních domů měli tovaryši zakázáno. To všechno a ještě další oblasti života tovaryšů upravovaly artikule cechu zednického, tesařského a kamenického, které rozárníci přijali a zavázali se k jejich dodržování.¹⁴⁾

Přivtělení do cechu však neposkytlo rozárníkům dostatečnou ochranu jejich živnosti. Neměli zajištěnou ochranu proti cizím výrobcům a prodejcům. Proto ve své žádosti, projednávané městskou radou dne 31. května 1765, požadovali, aby městský rychtář zabavil všechny cizí růžence dovážené do města. Rada rozhodla, aby se všechny do 14 dnů vyprodaly, teprve po uplynutí této lhůty bylo možné je zabavit.¹⁵⁾ Z té příčiny žádali rozárníci městský magistrát v roce 1774 o založení vlastního cechu. Jako hlavní důvod pro vytvoření samostatného cechu uváděli rozrůstající se počet řemeslníků. Cechovní kniha řemesla rozárnického však uvádí i další důvod pro oddělení. Cechovní daně za mistrovství, tzv. suché dny a jiné povinnosti, které byli členové povinni odvádět, byly ukládány mnohem vyšší než pro členy zednické a tesařské. Městská rada vytvoření nového cechu schválila, ale vymínila si, že rozárníci budou své zboží prodávat pouze legitimovaným kramářům – sami nesmějí. Dne 20. září 1774 vydala rada města Příbrami rozárníkům cechovní privilegium, kterým byl jejich cech uveden v život dne 1. října 1774.¹⁶⁾ Podle tohoto privilegia měli právo „*všelikteré, jakož i klokočový neb šmeltzem na drát, s figurováním umučení páně, s puklema a na jakýkoli jiný způsob i koštěný růžence, vzdělávati, vázati a fassovati*“¹⁷⁾ (obr. 5).

14) SOKA Příbram, fond Cech zedníků, tesařů a kameníků Příbram, Artikule tovaryšů poctivého pořádku řemesla zednického, tesařského a kamenického v královském svobodném horním městě Příbrami hor stříbrných.

15) SOKA Příbram, fond AM PB, MM, inv. č. 75, č. kn. 61, Radní protokol právní 1763–1770, fol. 106.

16) SOKA Příbram, fond Cech rozárníků Příbram, inv. č. 5, č. kn. 2, Kniha mistrů, tovaryšů a učedníků 1774–1851, s. 1–3.

17) SOKA Příbram, fond Cech rozárníků, inv. č. 1, Cechovní privilegium z 20. září 1774.

Cechovní artikule nově vzniklého cechu byly sepsány pouze podle generálního cechovního patentu z roku 1731 a generálních cechovních artikulů z let 1739. Prvním a druhým inspektorem cechu rozárnického byli ustanoveni Josef Frišek (Friszek) a František Brückner. Prvními cechmistry se stali: první starší Filip Grafneter a druhý starší František Dvořáček; mistry pak Lukáš Wollenfels, Karel Wollenfels, Jan Turek, Jakub Krbec a Jakub Turek.

Dne 1. října 1775 se konalo výroční shromáždění cechu, na kterém byla stanovena určitá pravidla. Při každoroční hlavní schůzce mělo být vydáno 30 krejcarů na mši svatou a 2 krejcarey ministrantům. Každý mistr mohl vzít do učení pouze jednoho učedníka. Více učedníků mohl mít pouze v případě, že by doba jejich učení byla zkrácena na tři měsíce. Dále byla určena cena pro jednotlivá díla. Pokud by některý z rozárníků porušil cenová nařízení, hrozila mu pokuta ve výši 2 zlatých 20 krejcarů. Jednotlivé druhy růženců byly oceněny následovně:

prosté černé růžence: jeden tucet za dva a čtvrt krejcaru,
prostřední černé růžence: jeden tucet za tři krejcarey,
pomerančové hladké růžence: jeden tucet za tři krejcarey,
pomerančové ráflované¹⁸⁾ růžence: jeden tucet za čtyři krejcarey,
červené hladké růžence: jeden tucet za tři a půl krejcaru,
červené ráflované růžence: jeden tucet za pět krejcarů,
velké černé růžence: jeden tucet za sedm krejcarů,
velké červené růžence: jeden tucet za sedm krejcarů,
15 desátek černý i červený: jeden tucet za sedm krejcarů¹⁹⁾

Rozárníci neměli lehkou situaci, klokočí v okolí Příbrami nerostlo, křížky a vyobrazení umučení Ježíše Krista museli nakupovat od cizích prodejců. Ve městě působilo několik dílen, které vyráběly růžence všeho druhu, převážně však dřevěné z hruškového dřeva. Z kmene dobře proschlého dřeva se nařezaly nízké špalíky (podle průměru zrna) a ručním soustruhem se ze špalíků vytočila zrna s otvory pro drát nebo šňůrku pomocí jakéhosi smyčce.²⁰⁾ Jako první zavedl tuto výrobu v roce 1664 rozárník Prayer a pokračoval v ní zmíněný Antonín Pik. Zrnka se barvila na hnědo

18) Zřejmě s drsným povrchem.

19) SOKA Příbram, fond Cech rozárníků Příbram, inv. č. 5, č. kn. 2, Kniha mistrů, tovaryšů a učedníků 1774–1851, s. 8.

20) Ladislav MALÝ, *Příbramsko a Dobříšsko*, Příbram 1930, s. 246.

nebo na černo a vypalovala se v peci, aby nepouštěla při modlení barvu. Součástí výroby bylo i navlékání a sestavování růženců. Ženy a dívky korálky navlékaly v růžencovém pořádku na šňůrky nebo kleštičkami natáčely mezi jednotlivými zrny oka z mosazných nebo postříbřených drátků. Tato činnost se dnes nazývá ketlování. Růženec býval zakončen dřevěným nebo kovovým křížkem, někdy také medailonem.²¹⁾ Růžence vyráběly také děti, aby tak pomohly svým rodičům s výdělkem. Podle vzpomínek Růženy Šourkové²²⁾ je školačky od druhé třídy vyráběly o přestávkách, a dokonce se svolením pana učitele i při tělocviku a zpěvu. Navlékaly růžencová zrna na drát a kleštičkami ho za každým korálkem zakroutily. Práce to byla zřejmě velmi namáhavá, protože ruce mívaly od kleštiček samý mozol. Školačky pocházely hlavně ze Zdaboře, Žezic, Pece, Podlesí a dalších vesnic. Děti vyráběly růžence také při pasení koz a hus. Hotové výrobky potom jejich matky odevzdávaly do Weilovny (Továrna poutního a kovového zboží bratří Weilů)²³⁾ (obr. 6–9).

Rozárnici od počátku usilovali o to, aby své výrobky mohli prodávat v krámcích na prostranství před Svatou Horou. V roce 1760 žádali rozárnici František Dvořáček a Antonín Pik o vykázání místa pro postavení krámků. Tato žádost byla zamítnuta s tím, že na zmíněném prostranství se více krámů vystavět nedá, a náhradou jim bylo přislíbeno místo na náměstí.²⁴⁾ Nový pokus učinil o rok později Karel Wollenfels. Žádal, aby byl vzat v úvahu jako zájemce o krám paní vdovy Lidmily Alisové. Městská rada proto rozhodla předvolat Lidmilu Alisovou k vyjádření.²⁵⁾ O sedm let později žádali rozárnici znovu o dovolení zřídit si vlastní stánky k prodeji růženců, ale znovu byla jejich žádost odmítnuta s odůvodněním, že by se pak počet výrobců spíše zmenšoval, než rozrůstal.²⁶⁾ Rozárnici se však nevzdávali a svou žádost magistrátu předkládali stále znovu, v roce 1781 i 1787.²⁷⁾ Dne

21) Svatopluk HAVRILÍK, *Lidové umění na Příbramsku*, Pardubice, b. d., s. 20–21.

22) Růžena Šourková, rozená Čížkovská (narozena 4. února 1907), vdova po horníku.

23) Vlasta KYLIÁNKOVÁ, *Jak hornické děti pomáhaly rodičům*, in: *Vlastivědný sborník Podbrdská* 5, 1971, s. 242–243.

24) SOKA Příbram, fond AM PB, MM, inv. č. 63, č. kn. 49, Protokol radní hospodářský 1760–1765, fol. 13.

25) SOKA Příbram, fond AM PB, MM, inv. č. 63, č. kn. 49, Protokol radní hospodářský 1760–1765, fol. 89.

26) SOKA Příbram, fond AM PB, MM, inv. č. 64, č. kn. 50, Protokol radní hospodářský 1765–1771, fol. 153.

27) SOKA Příbram, fond AM PB, inv. č. 67, č. kn. 53, Radní protokol hospodářský 1778–1785, fol. 189, 225.

18. května 1787 rozhodl magistrát, že stejně jako v roce 1767 se prodej růženců a srdíček před Svatou Horou zakazuje. Povolil však, že své zboží smějí prodávat před svými domy a na náměstí.²⁸⁾

Podle zápisů v cechovní knize rozárníků se od roku 1775 do roku 1785 nevedly žádné záznamy. V dubnu 1784 začalo gubernium pochybovat o existenci cechu a požadovalo zprávy o tom, jestli má své artikule a jestli existují v zemi ještě další rozárnické cechy. V květnu téhož roku rozhodlo, že rozárnictví je činnost svobodná, a cech byl rozpuštěn.

Rozárníci zřejmě i tak zůstali seskupeni a v roce 1796 podali na magistrát protest proti usazení Jana Syferta z Dobřan v Příbrami. Prosili, aby už jejich řemeslo nebylo dále rozmnožováno. Magistrát nechal věc prošetřit a zjistil následující: Matěj Valta přijal Jana Syferta s celou rodinou do nájmu. Jan Syfert chtěl ve městě provozovat řemeslo rozárnické, ale protože se neprokázal propouštěcím listem od své vrchnosti, ani magistrátu nehlásil, že se chce ve městě usadit, dostal Matěj Valta příkaz celou rodinu vystěhovat. Provozování řemesla rozárnického nebylo Janu Syfertovi povoleno.²⁹⁾

Obnovení svého cechu dosáhli rozárníci na základě dekretu z 24. prosince 1808, který obnovil jejich cechovní privilegium. Činnost však zahájili až o tři roky později, když nejstarší mistři znovu žádali magistrát o udělení mistrovského práva. Žadatelé byli Ignác a Lorenc Wollenfelsové. Magistrát jejich žádosti vyhověl a dne 6. března 1811 jim toto právo udělil. Cech byl znovu obnoven, ale členů postupně ubývalo. V roce 1841 měl už pouze 4 mistry a o sedm let později byla situace stejná.³⁰⁾ Ukončení činnosti cechu přineslo vydání Živnostenského řádu v roce 1859.

Nedochovaly se žádné zmínky o přímých nástupcích cechu rozárníků, ani o jeho přetvoření ve společenstvo. V archivním fondu města Příbrami se dochovala zmínka o Katolickém družstvu pro výrobu a prodej poutního zboží v Příbrami. Jde o zápis z poslední valné hromady, která se konala dne 25. listopadu 1906. Členové sdružení se rozhodli ukončit svou činnost, protože nebyla rentabilní.³¹⁾ Dílenská výroba růženců byla poté ve 20. letech 20. století nahrazena tovární výrobou. V roce 1922 začala

28) SOkA Příbram, fond AM PB, MM, inv. č. 79, č. kn. 65, Radní protokol právní 1783–1789, fol. 209.

29) SOkA Příbram, fond AM PB, RM, inv. č. 5, č. kn. 4, Radní protokol in politicis 1796, s. 448.

30) SOkA Příbram, fond Cech rozárníků Příbram, inv. č. 5, č. kn. 2, Kniha mistrů, tovaryšů a učedníků 1774–1851, s. 11.

31) SOkA Příbram, fond AM PB, S, inv. č. 639, kart. 37, Zápis valné hromady Katolického družstva pro výrobu a prodej poutního zboží v Příbrami.

s výrobou poutního zboží Továrna poutního a kovového zboží bratří Weilů a spol. Specializovala se na výrobu růženců s medailonky a křížky. V meziválečných letech firma velmi dobře prosperovala a obchodovala např. s USA, Kanadou, Austrálií, Ekvádorem a většinou Evropy. Od roku 1940 začala silná omezení vývozu a firma obchodovala pouze se Slovenskem a Maďarskem. V roce 1950 byla továrna zrušena a výroba poutního zboží v Příbrami tak skončila³²⁾ (obr. 10).

32) D. DAŇKOVSKÁ, *Domácká výroba poutního zboží*, s. 82–87.

Obr. 1: Poutní místo Svatá Hora u Příbrami, foto SOKA Příbram.

Obr. 2: Letecký pohled na areál Svaté Hory se stánky kramářů,
foto SOKA Příbram.

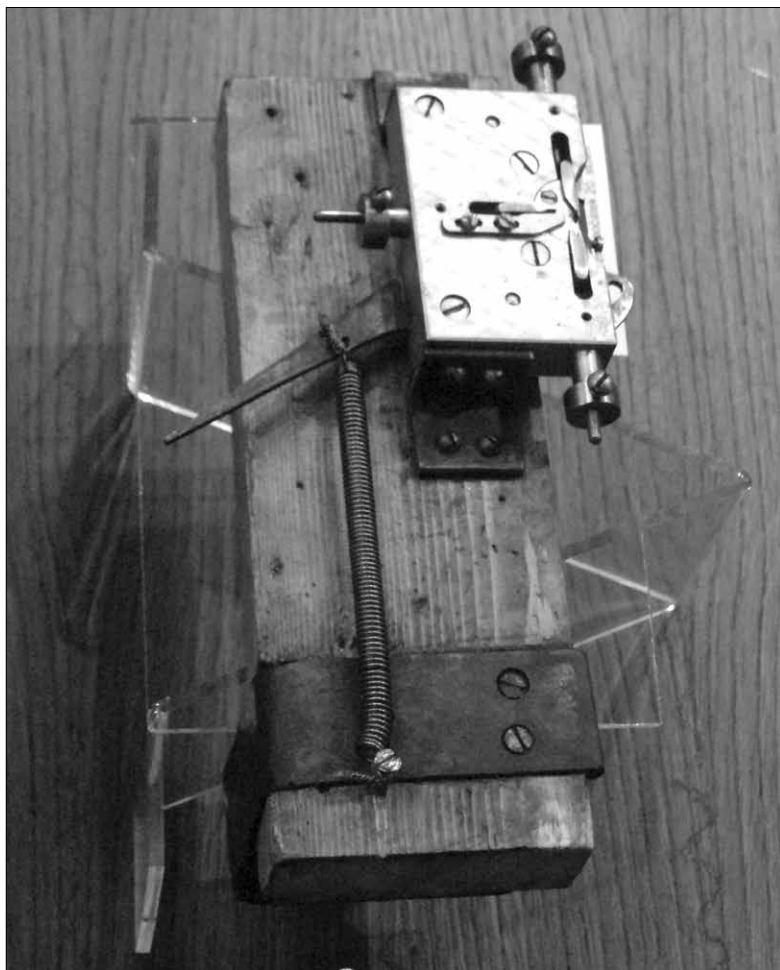
Obr. 3: Keř klokoče zpeřeného (*Staphylea pinnata*), foto viz www.kvetena.com.

Obr. 4: Tobolka klokoče zpeřeného se semeny, foto viz www.fler.cz.

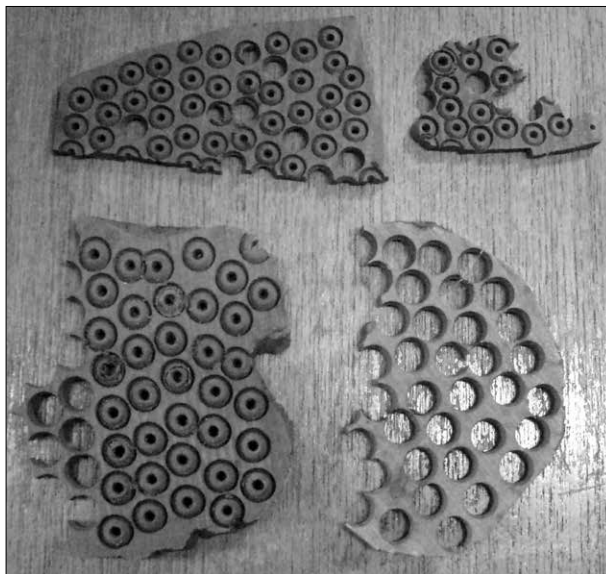
Obr. 5: Cechovní privilegium rozárníků vydané dne 20. září 1774, foto SOKA Přebram.

Obr. 6: Torzo rozárnického soustruhu uložené ve sbírkách Hornického muzea Příbram, foto Tereza Pruchová.

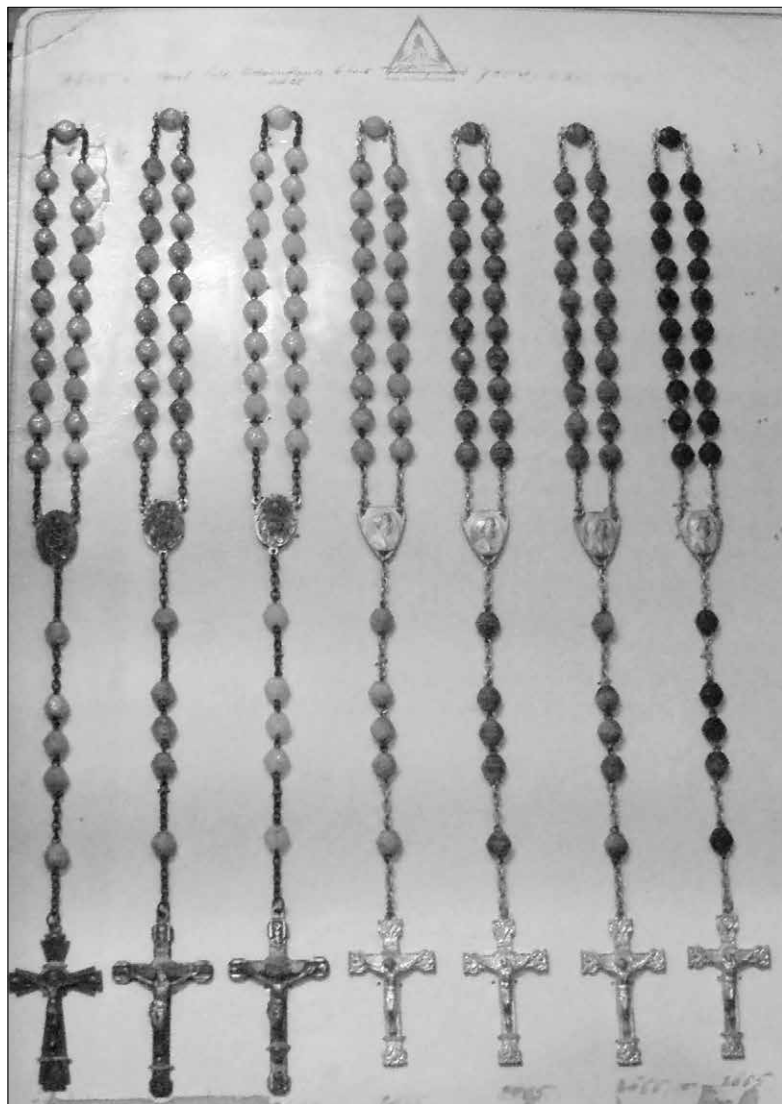
Obr. 7: Rozárnické řáznové nože uložené ve sbírkách
Hornického muzea Příbram, foto Tereza Pruchová.

Obr. 8: Destičky pro výrobu řížencových zrn uložené ve sbírkách
Hornického muzea, foto Tereza Pruchová.

Obr. 9: Hotový růženec uložený ve sbírkách Hornického muzea Příbram, foto Tereza Pruchová.

Obr. 10: Vzorík výrobků Továrny poutního a kovového zboží bratří Weilů a spol. uloženy ve sbírkách Hornického muzea Příbram, foto Tereza Pruchová.

ROSARY AS A PRODUCTION ARTICLE

The article written by Tereza Pruchová entitled Rosary as a Production Article deals with the formation of the guild of rosary manufacturers in Příbram. This craft belongs to the group of trades manufacturing the pilgrimage goods, which started to develop in Příbram after the Jesuits assumed the care of the pilgrimage destination named the Holy Mountain. The guild of rosary manufacturers was formed in 1774, nevertheless the first reports about the first craftsmen making rosaries appeared as early as 1712. According to the records in the rosary manufacturers' guild book no entries were made in the period between 1775 and 1785. In April 1784 the government commenced to doubt about the guild existence and decided in May of the same year that the rosary manufacture is a free activity and the guild was dissolved. The rosary manufacturers achieved the renewal of their guild on the basis of a decree dated 24 December 1808, which renewed their guild privilege. Nevertheless they started their activities only three years later. The number of members gradually decreased, however, and in 1841 the guild only consisted of four masters. The Trade Regulations issued in 1859 resulted in terminating the existence of the rosary manufacturers' guild.